de l'Institut de Lazareff à Moscou
3199

Կ / 2134-ԱՀ 8

Ք 93 5-8 - 57 (Բ 5942-2012)

ԲԱՐԱՐՆԱԿԱՆ

Դիմառնութիւն

ի դիմաց Վարդոյ և Սոխակի։ —

Նուէ Սոխակն ահա թէ ասացէր
« Երգոց ի շորոաթենէ սիրոյ. զի
« էթէ ոչ էր ի նոյն ու ի սրահում.
« Կրոոթիւն իւր, ոչ այսպէս
« Բարբառէր սէրն իմ հաւատ
« զանտուն նորա. —

Հարությունեան Մարգար Ջաքարեան Խոճէնց Երևանցի

—

Թարգմանեալ ի Գաղղիականէ բար. բառ Պն. Լը Վայյեան որ Ֆլորիան Վարժապ. եա հայկական լեզուի ի դպրոցի հեռնդաեր Արևելեան լեզուաց Մեծ ի յԱրքայական Մատենադարան, և յօդուածոյ Ճեմարանին Հայոց որբոյն Ղազարու ի Վենետիկ.

Տպագրութեամբ ասպետ ի Փարէզ.
ՌՄՀԵ.
1826

ՀԱՄԱՌՕՏ

ՁԵԿՈՒՑՄՈՒՆՔ

առ

Նորավարժ ընթերցողս.

Յայտ է ամենայն գիտնոց թէ համայն գիրք և ասութիւնք ունին զերկդիմի իմացուածս. այսինքն պատմական և բարոյական մեկնութիւնս, որ է ըստ պատմականին զայլ ինչ ցուցանէ, և ըստ բարոյականին զայլ ինչ, որպէս երեւանէ ի բոլոր Աստուածաբանական և ի փիլիսոփայական ասութիւնս հեղինակաց:

Պատմականն է երևելի իմացուածն գրեալ իրին ըստ զօրութեան բառիցն. իսկ բարոյականն է ուղղել ի ծանօթ ասացեալ բանին ըստ զօրութեան մտացն: Երևելի իմացուածն է որ այէ ցուցանէ իրին յորում պարփակի ծանօթ բանին. որպէս բարոյականն ոչ թափանցէ առ ուղէլն, ոչ ինչ լու և օգուտ ստանայ: Վասն որոյ ամենայն որ որ փնտռէ ընթեռնուլ զգրութիւնսն, պարտ է ի նեղեալ իմացուածոյն թափանցել առ ծանօթ, զի հասանիցէ ուղղոյ մտաց բանին յորում գտանէ նաև զօգտակար ծաղիկս, այսինքն զհաւատոյ յստակագոյն և արդարական մեկնութիւնս. այսպէս և արդիւնաւորի յընթերցմանն:

Արդ այս ներկայ համառօտ գրութիւն, որ ըստ պատմական իմացուածոյն երեւի զբօսաւորական ինչ յօրինեալ վաճառականաց ի վերայ ծովային վարդից. և սակաւ ինչ այն է թէ և նոյն որ ի կատարեալ բանաստեղծ պատկերացոյց համարեալ է յառակաւոր ասութիւնս երգոյ իւրեանց զօր ինչ զեղուն սիրահար վարդոյ: Ըստ որում ի քարման եղանակի ի բողբոջել և ի փթթել վարդոյն, ծովական և թռչունս այս ըստ ազդելոյ բնութեան. ի բաղձալով եղանակ ... դադարի երգելոյ, երբ անկանի թառամել. և ծամածալ թոփութեան վարդոյն յանձան եղանակի:

11

Սակս որոյ և սկիզբն առաք բանին 'ի գարնան եղանակէ յորում բողբոջին ամենայն տունկք և բոյսք, և համօրէն երեսք երկրի զարդարին իբր զգայելոյն բուրաստան ունելով յարարչէն ընդ գոյն զգոյն բազմատեսակ երփներանգ ծաղկամբք: զորս և ըստ յամարութեան իւրին, իբր զգործակալ և պաշտօնեայս կամ զօրինութս և զզօրս և զզօրապետս անուանեսցուք թագուհւոյն ծաղկանց: այսինքն վարդոյն: Եւ զբաղցրահնչիւն հողմ Զեփիւռ իբր զաւհանդական յարմարեսցուք, և զայլս ըստ անկին. որպէս և տեսանի: Եւ այսշարունակելով և զայլ եղանակս տարւոյն բոլորեսցուք մինչ և ցժամանակի միւսոյ գարնան. բացատրելով իւրաքանչիւր եղանակի զազդեցութիւնս և ներգործութիւնս ըստ կարի մերոյ տկար հմտութեան:

Իսկ ըստ բարոյական իմաստութեան, կարէ իւրաքանչիւր ոք մեկնել 'ի վերայ իւրոյ ինքեան: որ է խնկական. դիտումն մեր վասն այսնոյ գրութեան. այսինքն նախ վարդն իւրալ 'ի վերայ հոգւոյ և կենաց: զվարդարանն 'ի վերայ բաղաքի մարմնոյն: և զտախակ 'ի վերայ իւրոյ անձնական գոյութեան; յորէ յղացման և 'ի ծննդենէ մինչև ցմահ: Համառօտեալ զգարնանամուտն ժամանակի: զգարունն բողբոջական մանկութեան: զամառն զեռմ երիտասարդութեան: զաշունն կատարելութեան և ծաղկութեան: Իսկ զձմեռն ցրտացեալ ծերութեան և փոփոխման բարուց և վարուց. նաև զանազան յաղթութեանց և ձախորդութեանց ևայլն: Զեփիւռն իմաստականութեան: Եւ զփուշն հիւանդութեան և փորձանաց. և վերջապէս մահուան:

Նոյն կարէ նաև 'ի բանի հաւատոյ, յուսոյ և սիրոյ զմեկնութիւն իւր զտանել: բաղդատելով նախ զգարնանամուտն սկզբան և սկզբնանողին աւուրց: զգարունն արարչութեան բանի: զվարդն 'ի Քրիստոս մարմնացեալ Բանն. զվարդարանն 'ի սուրբ եկեղեցի: զդեղ մորգդրան նորին 'ի արքայական խորհուրդ միրոնութեան:— զԶեփիւռն 'ի սուրբ աւետարանն: և յազդեցութիւն շնորհաց ամենասուրբ Հոգւոյն: զՍոխակն 'ի զէրովբէանդ հաւատով սիրողն Քրիստոսի: որ խոստովանէով զԱստուածութիւն նորա, երգէ զփառաբանութիւնն և զփուշն 'ի բանսարկուն Յօբայ և 'ի չարանենգ անհաւատս.

Իսկ զՏաճկունսն և զայլս ըստ յարմարութեան խրաքան-
չիւր առաքինական և մոլեկան գործառնութեանց:

Ընդ սոյսն և զեղանակս տարւոյն որինակելով — զգարնանամուտն, հաստատոյ և խոհեմութեան: զգարունն, յուսոյ և ժուժկալութեան, համդերձ քաջեփորձութեամբ, նաև փափկութեան և վայելչութեան. զամառն սիրոյ և արիութեան, նաև քաջութեան և նախանձու, ընդ վաղվաղ բարոյս, և երբեմն զղջմանս: զաշունն արդարութեան և կատարելութեան, բայց նաև ագահութեան խարդախական և պատրանաց ընդ զաղջ ծուլութեան: նաև երկտրկա-ական ապանգից և նեղութեանց յարուցելոց 'ի վերայ որդ-ոյ եկեղեցւոյ: Իսկ զբանտարկութիւն սոխակին, մահուան. Եւ այս զկրկնումն զարնանամտի և զարնան թագաւորութեան: վասն ժամանակի երկրորդ գալստեան Քրիստոսի. զազատութիւն սոխակին 'ի բանտէ, յարութեան մեռելոց: ընդ նմին և պատկեր վերջին դատաստանի, և հատուցման գործոց. չարայն պատիժ, և բարեաց երանութիւն և փառք յաւիտենական:

Եւ այլ սոյնպիսի բազում նրբիմաց մեկնութիւնկարէ արտահանել 'ի սմանէ հետազօտ ընթերցօղն ըստ խորոյ ունակութեան համեմարոյ. քանզի բարդ իմիք նշանակութեան գրերէ զբառ-ինչ և բան չունիմ ընաւ եդեալ 'ի սմա յակզբանէ մինչև յաւարտ. մանաւանդ թէ յերկուսին խօսակցութիւնս սոխակին, և 'ի նամակս և յայլս:

Արդ եթէ ախորժ թուեսցի ընթերցօղին ծաղկինչ առնուլ կարիցէ 'ի սմանէ. խնդրեմ միով հայր մեով յիշել զիս և զծնօղս իմ և ամենայն արեանառու — մերձաւորս:

Սնամ ամենախոնարհ ստրուկ ծառայ

Մարգար Զաքարիայ
Խօճենց Երևանցւոյ.

ԲԱՐԱԲՆԱԿԱՆ

Դիմանկարութիւն

Ի դիմաց վարդոյ և Սոխակի.

(1) Ի մարն Եարոյ ի կողմանս Արևելից, ի վաղ ժամանակաց հետէ, յազգականութենէ նոր որ կամ փարթամանամօք Ամի Եր- քայլ, էր Թագաւոր մի յոյժ բաղդաւորագոյն, առատաձեռն և կարի բարերար անուանեալ պարսն Թագաւոր:

Ունէր սա դստեր մի օժտեալ սքանչելի բիւ գեղեցկու- թեամբ, որոյ նմանն չէր տեսեալ ի վերայ երկրի. որ էր իբր- զթագուհի ամենայն ծաղկանց, և անուն նորա կոչէր Վարդ- անթառամ: զոր հայր իւր յոյժ սիրէր, և խորհէր ամուսնացու- ցանել թագ և զգանձս. որպէս և պատկանէր նորին չքնաղ- գեղեցկութեան և Թլխսյական բարձր աստիճանի:

Նման որոյ և կազդուրեալ զքաղաք մի վարդարան ան- ուամբ հրաշալի բիւ յօրինուածովք և փայլեցուցանեալ. որ- ոյ համեմատն ոչ ուրեք գտանէր ի նմին Արեգական: Եւ զի մի ուրեք այլ յաւարակաց ոսկեայ մա ի Նա, պարսպ- եալ զբաղաքն սպիտակ Յասպիս քարին. և միայնոց- ան մի ելից նմա ի մէջ ձորոյ հաստատեալ ի վերայ միոյ յորդ- ահոս գետոյ, որ ելանէր ի քաղաքէն, զի եթէ հարկ լինէր ո- մեք մտանել և ելանել, պարտ էր իբրև ընկերակից ընկե- րի նաւակ անցանել: ուրե կայոյս զնոյր բարձանել անո- ամբ քաղաքս մի պահպանութեամբ, մշտապահ պահպանութեան- զի ... թարց որոյ միջնորդութեան ոչ ոք կարէր մտանել ի քաղաքն:

Ընդ այս կարգեալ ի նմին նաև յոլով զգօնագոյն սրդաւեա

---

(1) Բարձրաբարութիւն փարթամ, և խառնուրդ վարդարա- նին և բաղձելոյ վարդոյ ... նորա ի փափաքս:

մարգայ. հանդերձ տասնեակեօք, հարիւրապետօք, և սպարա-պետօք գեղեցիկ իմ կարգաւորութեամբ շարադասեալ իբրև — զնորաբողբոջ բուսոյ, ծառոյ և տնկոյ: ընդ նորին նաև որպէս զծաղկափթիթ երփներանգ զարդուք պճնեալ բազմագործա-կալս, և գեղափայլ օրիորդս և նաժիշտս պատրաստեալ վասն զանազան պաշտօնից, առ ՚ի ծառայել մեծի գլխոյն յամենա-յն հարկաւորեալ սպասու:

Եւ մինչ ամենայն պարագայիւք պատրաստեալ բազմէր Վարդարան. Թագաւորն փառօք զվարդ անթառամ մանկ-ունի գլխոյ դուստրն իւր բազմեցոյց ՚ի նմին յաթոռ թագ-աւորութեան, հրամայելով զօրաց և զօրապետաց, գործակալ-աց և օրիորդաց հպատակել նմա և ծառայել, մեծաւ հնազանդ̃բ.

Նոյն կայսոյ ՚ի դրան պալատի գլխոյն իւր զկա-տուկ պահապան՝ զփուշ դաշնոյնակիր անուամբ զինակիր որ առ ՚ի հսկել զգուշութեամբ ընդդէմ դժնէից զի մի ինչ չար հասանիցէ նմա.

(1) Բազմեալ Վարդոյն ՚ի գեռաբողբոջ մանկութենէ հաս-ակի իւրում, յաթոռ թագաւորութեան, պարապեցաւ ՚ի հր-ճուանս զբօսանս խրախճանաց, առնելով միշտ խնդոյ-ուրախութեան ընդ օրիորդաց իւրոց:

Յաւուր միում ընդ այգն զգեցեալ զմեղրալներանգ պա-տմուճան փառաց, և արկեալ զիւրեաւ զհանգոյն զար-նան յօղոյ մարգարտաշար և ամենայն փոշապահանգս և քայրս գլխոյ և լանջաց իւրոց, հրամայեաց յաղբիւր-սրտաձգով իջ նաւորն, մատուցանել զամենափչիւր հայելին իւր: յորում ՚ի նկատելն զգեղդիմայ իւրոյ ապուշ մնացեալ զոչեաց սքանչացմամբ. ով այս որպիսի անհամեմատ գեղ-եցկութիւն և որպիսի վայելչական տեսութիւն. զոր Արար-իչն իմ շնորհեալ է ինձ: Արդեօք նմանին իմ գտանի ՚ի վեր-այ երկրի, թէ ես մի միայն եմ տիրող այսու չքնաղութեան: ոչ ոչ երբեք հաւատամ, թէ գտանիցի իմնապիսի չքնաղ և գեղեցիկ ոք, ասելով. այնքան մեծամտեցաւ, որ ոչ ես կար-ելով ժուժել, կոչեաց զՁեփիւռ սուրհանդակն իւր, և

---

(1) Սխանչացեալ Վարդոյն գեղեցկութեան իւրոյ, յղէ-զՁեփիւռ սուրհանդակն յորանել թէ գոյ արդեօք յաշ-խարհի նմանիք իւր:

հրամայեաց նմա գնալ փութով, և ծածկել ի ծով ՀՆԽԼ ընդ ամ-
ենայն երկիր և նորագնդին հեռապատութեամբ որոնել ամ-
ենայն խորշս և անկիւնս աշխարհի. տեսանել թէ գտանի
որ արդեօք համեմատ իւրոյ գեղեցկութեան, և համապատի-
շուր իմն բերել ինքեան: հնազանդեալ ծառայն հանդարտկեն
չուեաց ամենայն արագութեամբ. և շրջեալ յաշխարհս
կարևորս, և ի հիւսիսոյ կողմանց, առ ամենայն քաղաք.
և ի բնակութիւնս, ի դաշտս, և ի լերինս, և ի համայն խորշս,
և յանկիւնս երկրի, ի ծով և ի ցամաք, ի ջուրս և յօդս: և
առ յորս և անպանէր մանրագնորին նկատմամբ որոնելով
ոչ գտանելն և ոչ գեղ ընաւ որ նմանի, դառնայր առ տէր,
ուղին իւր, տալով նմա համբաւ:

(3) Յանկանել Զեփիւռի մերձ ի մին անտառէ, լսաւ գեղ
երաժիշտ մի, որ կարծէ իմն քաղցրանուագ ձայնիւ եղանակ
ելով զերգս սիրոյ, հնչէկյուսյանէր զարձագանգս անտառին.
որոյ զոյն իւր ունկն եդեալ, այնքան բուռն յափշտակեալ
զմայլեցաւ, որ արնթաց ոտք իւր թալկացեալ ոչ կարացին
դոնեա քայլ մի ևս յառաջ ընթանալ:

Յարկադրեցաւ մնանել յանտառն, ի տեսանել թէ
որպիսի ոքէ այն երաժիշտ. և տակաւ տակաւ ընդդյառաջ
եալ եւեւ յանկեան մօտ զզենուն, ոչորմէլի, նրհար և անզօր
ոլոգամբրկ ոճն, որ ոչ յամ և ոչ յայտեակ նկատեր. այլ անդա-
դար աստանդական ոստոստալով եղանակէր զերգս սիրոյ:
Զկնի ի քանի մի ժամս ունկն դնելոյ, մատեաւ առ նա, և յար
ս գանոք ողջունեալ ասէ: Ով սիրահար երրորդարդ, ասաչեմ
ս զքեզ ասա ինձ. ով ես դու և ուստի ես. կամ զինչ անուն է քո.
և թէ վասն ո՞յր այդքան սիրահարեալ ես, որ այսքան ընդեռա
ս նդ սրտի հնչեցուցանես ձայնիւ եղանակի քոյ զանտառս
ս այս, և կամ զի արդ այսպէս ողորմէլի և զձուն եղեալ ես: ին
ս դրեմ ի քեզ մի թագուցաներ յինէն զկիրս սրտի քոյ. քանզի
ս վկայէ սիրտն իմ. թէ ազնուական յարենէ սերեալ ոմն ես դու.
ս և խղճալի տեսիլդ քոյ վշտագնեալ զաւակիս սրտի քեզ:

---

(3) Զեփիւռն դիցաբանութեան մէջ արևմտեան հովն է, ի յունա-
ց դիցաբանութիւն հանդիպումն Արշակունի, յոյներէն համեմատ.
Նրա յաւելեալ շարունակ հովերուն, սիրահար. նչ քաղցրանաւ
ցանկութեան քնոյ Զեփիւռն, դալար հովերուն շարժումն.

« Դաստիարակեաց երաժիշտն, ով այր գիտնական և քաջ
« քարոզ, որում հետեւեալ վկայութիւն եղեւ մերոյ ողորմելի թագաւոր
« սկսեալ պանդխտութ, հարցեր զարդարութեան նորին, առաջին
« քեզ զո՞ր լինիցի իմ. և յայտնեսցես զգաղտնիս սրտի իմոյ: Ես
« եմ որդի մեծի Արքայի. ներեայ յաջողութեան: և անուն իմ
« կոչի Սոփոկլ [illegible] ի պարիսպս [illegible]
« թեան և յաղագս ուսման քայց գերի եմ այժմ կարգեալ անտիպ[illegible]
« չը թագաւորութեան: [illegible] յորժամ հասար ի չափ [illegible]
« զիս, ամենայն [illegible] բարբառել նորոյ հնարիւ սիրոյ և այլ
« անհարթել երևեցայ այսմ [illegible] զգեղեցկութեան, զոր ոչ ունէր. և
« ոչ ճանաչել, թէ որպիսի որբ. ոչ ևս գիտէի զանուն նորա. նա
« թէ ո՞ր զանմիտ. այլ միայն [illegible] սէր նորա և երևութեան
« որ հրճուեալ առաջի զարմանալի իմ. որոյ ո՛չ ևս կարացի հան
« դարձել, [illegible] և զգեստանս, զհայրս եղբարս [illegible]
« իմ և անհնար ի [illegible] և ի լերինս որոնեմ զգեղեցկութիւն որ
« քոյ իմոյ. զոր ո՛չ գտանեմ, և ո՛չ ևս ճանաչեմ [illegible]
« յաշխարհի քանզի ի սոյն [illegible] անտառ, կրելով
« զքաղց և [illegible] ի հանդիսին փառ
« կուսին կենդանի [illegible] իմ [illegible]. [illegible] ո՛չ այլ ինչ
« խնդրեմ, քայց եթէ սա և գիտել եղանակեցելով զերգս սիրոյ
« [illegible] զանուն իմ, [illegible] յառաջ [illegible]
« [illegible] իմ քարերու [illegible] զքարեացն իմ և
« [illegible] [illegible] արդ. [illegible] քեզ զամէն
« [illegible] ի[illegible] որ[illegible] զի և [illegible]
« [illegible] զո՞ր լինիցի քոյ. և թէ յորում պաշտօնի զատանիս, և թէ
« [illegible] [illegible] յանպատմելի [illegible]
« Դաստիարակեաց [illegible], [illegible] իմ կոյս [illegible].
և կարգեալ եմ ի [illegible] մեծի [illegible] կար
[illegible] կոչեցոյ [illegible] թագաւորի, որ քեզ
կեի ի [illegible] քաղաքի. Սոյն թագուհի, զոր
[illegible] յանձնեալ [illegible]. [illegible]
[illegible], [illegible] ի հանդիսին [illegible],
որ [illegible] թէ ի [illegible]
[illegible] հանդերձ [illegible] գեղեցկութ. [illegible]
[illegible] յոյժ [illegible]. և [illegible] յանձն [illegible] և
[illegible] որոնել թէ [illegible]
[illegible]: որոյ [illegible] և [illegible]

« ծաղք ի ծաղ ընդ ամենայն աշխարհ, և ոչ զոք գտանելով նմանենալ,
« զառնուած անդրէն տալոյ ինքեան համար:»

Ի լսել սոխակ զբանս սուրհանդակին, բակոյն յորդորանօքն սրտով ճոխացեալ և իբր արտաքոյ ինքեան եղեալ, սկսաւ և ևս առաւել պերճաձայն եղանակել և երգել. և իբր թէ փաղէմ սրբահար գոլով վարդոյն. յանուն նորին զերգս յօրինեալ ստեաւ հրճուանօք յերկիր թաւալագլոր լինելով յառնէր վերստին և քաղցրաձայն քարքառով հեշտացուցանէր զանտառն.

« Տեսեալ Զեփիւռն զարմացաւ, և ասէ. ողբեմ զանեալ էիր
« դու յառաջնեմ զանուան վարդոյն. և կամ տեսեալ ի՞ր զնա, որ-
« այսքան փափկացար ի սէր նորա.»

« Ասէ սոխակ. ոչ լուեալ էի և ոչ տեսեալ եմ զնա. այլ ի բան-
« ից քոյ այնպիսի բարեմասնք անուշահոտութեան լցան ի քիմս
« իմ. որ բակոյն վկայեալ սրտին իմ. թէ նա է սիրելին իմ, որ այ-
« քան ժամանակ հրգեալ տաչորիմ ի սէր նորա.»

« Ասէ Զեփիւռն. կարծ՞ս արարեր համոզել զքեզ. բայց նա
« տապարին ոչ ճանաչէ զքեզ. և դու ոչ երբեք կարես զնա
« ընդ ելանել նմա.»

« Ասէ Սոխակն. սէրն փութով ծանօթացուցանէ զնա, և-
« եթէ ոչ ընդ ելանեմ, բաւական էրեն ունիլ զսէրն համակր-
« ութեան ըստ, և միսիթարութիւն յիշելոյ զանուան նորա:»

« Ասէ Զեփիւռն. և զի՞նչ օգուտ ունելոյ ես միայնակ-
« քոյին սիրով և համակրութեամբ, մինչ նա ոչ ունիցի զսէր,
« այդ ծանօթութիւն, և համակրութիւն.»

« Ասէ Սոխակն. մի թէ անգէտ ես դու ի զօրութենէ սիրոյ,
« զի եթէ ոչ էր ի նմա առ իս համակրութիւն նորա, ոչ այսպէս
« բորբոքէր սէրն իմ, լսելով միայն զանուան նորա, ծածուկ տե-
« ութեան. բանզի այնքան աչքու ներգործութիւն սիրոյ ձայ-
« արիս սիրողին, որ պհամակեր սիրելւոյն իբրև զմագնիս առ
« քարշեալ ծանօթացուցանէ և տայ սիրել զինքն.»

« Ասէ Զեփիւռն. կրկին ասեմ քեզ, թէ ի՞ր բարւոյն յա-
« ռաջ լինի զքեզ, խոկ նա կարի՞ք բարձր է՛ ի քէն առաւել,
« և դժուարին է քեզ մտանել ի քաղաք նորա.»

« Ասէ Սոխակն. սէրն ամենայնի հնարաւոր է, զէր-
« նրն խոնարհեցուցանէ, զհեռին մօտեցուցանէ, և չան-
« կարելին կարելի առնէ:»

« Ասէ Զեփիւռն յայս նեղ և անձուկ է ճանապարհն.

« և դողդողով անձամբ զուգէ՛ ոչ կարես տանել: »

« Ասէ Սոփակն. 'ի ճանապարհի նորա մտանիլն կեանս
« համարիմ ինձ. »

« Ասէ Քերփոռն. կարի խստագոյն պահապանօք շրջա-
« պատեալ է. որ եթէ ժամանիցես, և անհնարին տանջան-
« կրելոց ես 'ի նոցանէ: »

« Ասէ Սոփակն. ոչ գիտես դու, թէ կատարեալ սէրն
« 'ի բաց մերժէ զերկիւղն. ուստի ոչ ինչ տանջանք և վիշտ
« կարէ մեկնել զիս 'ի սիրոյ նորին:

« Տեսեալ սուրհանդակին զհաստատութիւն նորին ասէ.
« տեսանեմ ես, թէ դու կամ ցնորեալ ես ունայն սիրով. և —
« կամ պարծուկ ոմն ես, որ այդքան 'ի քաջերն ձգտիս. իսկ
« եթէ հաստատարիմ սիրահար ես, տացէ քեզ Տէր ըստ սրտից.
զայս ասացեալ եթող զնա և գնաց:

'Ի ժամանելն նորա 'ի քաղաքն, ներկայացեալ դշխոյին,
հաստատեաց նմա ոչ գտանիլ ումեք 'ի մէջ ընդհանուր-
աշխարհի համեմատ իւրոյ գեղեցկութեան: պատմեաց նմա
և զամենայն զոր ինչ տեսեալ և լուեալ էր. և մանաւանդ
զոր ինչ խօսեալն էր ընդ սոփակին զեկոյց մի ըստ միոջէ.
ուրախ եղև յոյժ վարդն 'ի սրտի իւրում. բայց ոչ ինչ-
ասելով զբաղեցաւ վերստին 'ի հրճուանս և 'ի զբօսա-
նս ընդ օրիորդաց իւրոց:

(4) Զկնի չուելոյ սուրհանդակին, ողորմելի սոփակն, և
ևս առաւել անկեալ 'ի հնոց բոցբոցեալ սիրոյ. և ոչ ևս
կարելով ժուժել յառաջադրեաց մտանել 'ի ճանապարհ
և մտանել 'ի վարդարան քաղաք, յուսալով հնարիւք
իւրիք մտանել 'ի ներքս, և քաղցրանուագ ձայնիւ իւրով
ծանօթանալ ամենաշքնաղ թագուհւոյն:

Յետ բազում ջանից և տառապանաց հազիւ հազ
եհաս 'ի մերձակայսն դաշտ մի կարի հրճուալի. և 'ի-
հեռաստանէ տեսեալ զգեղաշէն պարիսպ քաղաքին,
անճառելի ուրախութեամբ լցեալ մերձեցաւ — գտանել
զմուտ դրանն. բայց ետես, թէ ոչ թռչունք թռչին, և ոչ

---

(4) Սիրահարեալ Սոփակն դիմէ 'ի վարդարանն, ուր ըմ-
բռնեալ 'ի նենգ որսորդէն, հնչեցուցանէ զվարդասէր
ձայն իշխանական իւրոյ.

ածն սողալով կարէր թափանցել ի ներքս այլ'ի միոյ միայն
յորդահոս գետոյ, որ ելանէր'ի քաղաքէն և ոռոգանէր զարդա-
ւորն դաշտն, պարտէզս ընկղմամբ և լողալով անցանել'ի
միւս կողմն: Զկայս առեալ դոյն ինչ խորհեցաւ, բայց վէր
զայրէս վստահ և ջերմեռանդ սէրն, որ յաղթէ յամենայն,
ոչ ինչ համարեցաւ հեղձամղձուկ լինելն և զմահ. ընդ-
էջ զինքն'ի արենթաց հոսանս գետոյն, և մեծաւ աշխատ-
անօք էանց լողալով յանկոյս պարսպին. ուր կրտսեալ և
չնչացեալ անկեալ տարածեցաւ'ի մէջ սաղարթալից
ծաղկափթիթ դիտակաց դռնապանին, որք թեւեալ իւր
ոյն կարէին կաշկանդել և արգանել'ի քանս, սակայն-
ըստ որում չէր օրէն թագ հրամանի նոճայ դռնապա-
նին մերձենալ ումեք առ եկամուտ նոցեկն ազդեցին-
նմա զմուտ առն անծանօթի:

Եկեալ նոճի դռնապանն յարոյց զնա և հարցա-
փորձ առնելով, կամեցաւ գիտել թէ ո՞վ է, և ուստի գայ. և
թէ վասն էր եկեալ է'ի արքայական քաղաքն վարդարան:

'Ի տալ Սոխակին զանուն իւր և հօր իւրոյ, տոհմ
և քաղաքի. իսկոյն ծանեաւ զնա նոճի զոլորդի նախկին
տեառն իւրոյ. որոյ'ի դրան հօր նա յոլով ժամանակս
եղեալ էր'ի պաշտօնի քարապետութեան. և բազմիցս ան-
դամ բարձեալ ունէր զնա'ի վերայ ուսոց իւրոց: կալ-
ծեռամբ զնա և յարգանօք տարեալ հանգոյց'ի վերարկ-
բեր սենեկի իւրում. և քաղցրերեաց զնա չունիլ կասկ-
ած ինչ յումեքէ, խոստանալով զպաշտպանութիւն իւր
յամենայն դիպուածս:

Այսպիսի անակնկալելի յուսադրական բանից դռն-
ապանին, կարի բերկրեցաւ սիրտ Սոխակին. և կալեալ
անդ օթարան պարապեցաւ'ի խոկումն սիրոյ իւրոյ:
բայց հասեալ քունն յաչաց և նինջ յարտեւանաց
իւրոց. և'ի բոլոր գիշերի յայնմիկ կայր'ի մէջ մեծի-
տագնապի: և ոչ ևս կարելով տանել, վաղվաղ ընդ
արշալուսն յարուցեալ, սկսաւ'ի բարերաւանդակ-
տեղւոջէ իւրմէ. ըստ նախկին սովորութեան իւրոյ-
այնքան քաղցրանուագ ձայնիւ եղանակելոյ զերգս
սիրոյ, որ համայն ունկնդիրք քաղաքին, հիացմամբ
զմայլէին, բայց ոչ գիտէին թէ ո՞վ է, և ուստի գայ սոյն

եղանակ. քանզի քարայեան և դիտակք իւր ոչ ինչ յայտնեալ էին ումեք:

(5) Արդ զոյն ինչ պատահումն ստացեալ սովորական.— շարունակել սկսաւ առանձին առաւօտու քաղցրանուագ եղանակաւ իւրով հնչեցուցանել զձայնդարանն. ձայն որոյ և անկաւ շշնջիւն առ հասարակ քաղաքացիս. իսկ ոչ գիտելով թէ ով է. կամ ձայն ուր սիրահարեալ է. ոչ ինչ փոյթ ունէին, այլ մանաւանդ թէ զմայլեալք՝ ի— քաղցրութենէ ձայնին առորմանօք ունկնդիրք լինէին:

Բայց առանձնագեղեցիկ վարդն անթառամ գիտացեալ ի պատմութենէ Զեփիւռին, թէ նոյն սիրահարեալ սոխակն էկեալ է, ուստի եղև. սակայն իբր յանդգնեալ եղեալ կոչեաց զսուրհանդակն և ասէ այս ինչ վրդովմունք. անկեալ է ՚ի քաղաք իմում, և ով է այն, որ այսքան համարձակութեամբ յառանձնայն առաւօտու հնչեցուցանէ զձայնդարանն. մի թէ թափօր կարծէ զիս եղիս այս, զնա փութով, որոնեալ գիտ և վերահաս լեր թէ ով է, և ձայն որոյ սիրոյ այնքան համարձակ աղաղակէ. քարուոք տեղեկացեալ արի և ցեկո ինձ:

Գնաց Զեփիւռն, և յետ բազում որոնելոյ գտեալ զնա ՚ի վերնայարկ սենեկի դռնապանին, ձանեա– իւր ոյն, և ողջոյն տուեալ ասէ. «Բարի է գալուստ քոյ ով «սիրահար ազնիւ երիտասարդ. որպէս գտեր դու զայս «քաղաք. և որով կերպիւ կարացեր ունիլ մուտ ՚ի սմա. և «կամ որպէս համարձակեցար երևիլ կամ եղանակել ՚ի սմա.

«Ապաքէն ոչ ասացի քեզ թէ աշխատանք մեծ ուն«եւոյ ես, և թէպէտ և ուրախեմ թէ ողջամբ ժամանեցեր, «բայց երկնչիմ թէ բազում տառապանս կրելոց ես, զի «ահա քրթմնջիւն մեծ է ՚ի քաղաքին, և Տիրուհին իմ և «զայրացեալ կամի գիտել թէ ով է այն, որ համարձակի «այնքան վրդովմունս արկանել աստէն:

Պատասխանեաց Սոխակն «Բարերար Տէր. մի թէ անծանօթ անձին եկի ես այսր. կարողութերն առ- քարշեաց զիս. և ոչ է որ ընդդէմ կայցէ հրամանին նորա.

---

5 Լուսաւոր վարդոյին չէ եղանակս նորա. հրամայէ Զեփ- իւռին գիտել. թէ ով է այն, և պայծառ է լսել:

նա էր զզօրութիւն կրելոյ զաշխատանս և նա առաջնորդ եալ ուղեցոյց եղև ինձ. և ահա կամ առորդեալ հրամանք.

Զանձեալ ժամանակ սուրհանդակին այլ ևս խօսակցելոյ դարձաւ զեկուցանել զՂևոնդին, թէ նոյն սրբազանհայր ալ երիտասարդն է, զոր տեսի յանուրջսն:

Թէպէտ կարի համեցաւ թագուհին, բայց առ 'ի փորձել զճշմարտութիւն սրբոյ նորին, անզանազան զեմս ցուցանէ լով առ սուրհանդակն. և երթ և ձայն յիմոյս կոչմանէ,
« թէ լաւ է իւրեան այդքան 'ի բարձրն ձգտել և համարձակ
« առնուլ զանձն իմ 'ի բերան իւր. սակայն բատ որում ոչ
« պատկանի իմոյ մարդասէր բարոյ զենեալն առ ի խ'իթոյ
« վտարել խաչտանգամօք, սաստ և հրամայեմ լռել ելեայն և
« մեղմով կենցաղավարել. զի մի առիթ չփութանոյ եղեալ
« յարուցէ զամբոխն 'ի վերայ իւր:

(6) Սոյն անորոշ և զոյգիմաց պատասխանի ընկալեալ սպ ակին, անկաւ 'ի վարանս տարակուսանաց, և ոչ գիտէր թէ զինչ խօսեսցի, լռել ոչ կարէր. եղանակել երկնչէր. և ժուժելոյ կար ոչ ունէր. սակայն կամաւ ակամայ ձնշեալ զանձն իւր 'ի հնազանդութիւն պատգամաց զլխոյին:

Պարաւանդեալ ուրեմն հրամանի թագուհւոյն, և լուռ ձայնեալ 'ի քանի մի աւուրս հառաչէր 'ի խորոց սրտին. և'ի գիշերն ողջոյն ողբայր կսկանմամբ. և խորհէր զէլս իրայն հնարել. Եւ եա 'ի վարանանս, թէ լռելով և համբերելով ոչ ինչ վնասի. յառաջադրեաց զնամակ մի գրել և յղել առ թագուհին. որ զոյգ 'ի գաղթ շարժեալ զոնէ եղանակելով անպոսյանելոյ զաստուծոյ իւր պարգ շնորհեսցէ: Այսու ակնկալութեամբ առեալ զթուղթ մի 'ի շուշան ծաղկէ. և թացեալ զգրիչ լեզուին 'ի մելանն արիւնարանց արտասուաց գրեաց զնամակն իւր այսու օրինակաւ

« Ով Տիրուհի կենաց իմոց, լոյս և զարդ աշխարհի,
« դու որ գեղեցկութիւն ազգաց, բերկրութիւն սրտից, և կենդանութիւն ոգւոց ես քոյն անուշութեամբ բոյրմամբ,
հայեաց 'ի տառապանս իմ, և գթա 'ի մոյ ողորմելութեան.

---

(6) Լռել ոչ կարելով մտաւոկին զնամակ ինչ յղէ վարդոյն. յորում պարգամանի ընկալեալ, և խօսատոփ փոյթ իւրոյ

«զի ՚ի մանկութենէ իմմէ զերդ եղեալ որդւոյ մեկնեալ ՚ի համայն
«կայից և ժառանգութեանց և անկեալ ՚ի գաղտն և ՚ի լեռնա-
«որոնէր յանտառս զենթակայն որդւոյ իմոյ զորջանաւ չելով
«որդւոց յանցելոյ. Իսկ այժմ թէ գտեալ զճշմարիտ որդեակն,
«և ընկալեալ զերջանիկ անուշութեան ամենայն բնաւ ոսկե
«չալւոյդ, կրզեալ տոհմոյին. եթէ չես արժանի հայրել ՚ի քեզ
«էակութիւնդ դիմաց քոց. զէթ ներեա ինձ երգելով զաէր-
«քոյ, հանգուցիր զոգի իմ. որ առաւ ՚ի պատրաստի է ողջու-
«կրզելն ՚ի հուր որդւոյ քոյ: Արդ կեանք իմ և մահ գոլով ՚ի
«ձեռին և ՚ի կամս քոյ, հրամայեա ինձ, կեցիր, թէ մեռցիր:
«ողջ լեր:»

Լրացուցեալ կնքեալ զգիրն, եւ յղեալ թղթատարի փող-
նակաւն դղեկին. որ միշտ ունելով ՚ի ձեռին պատրաստի զատ-
մարն կարգեալ էր ՚ի սոյն պաշտօն. և խնդրեաց տանել զնա
առ թագուհին: Ընկալեալ վարդոյն զնամակն Սոփակին
և զկնի ընթեռնլոյ հաճեցաւ տալ նմա պատասխանի. և առ-
եալ զվարդագոյն թերթս, գրեաց ՚ի նոսին զամոքիչ բանս
զայսոսիկ:

« Ծանիր ով քաջ ախոյեանդ սիրահարաց. քոյս է
«քարոզ իմոյ քաղցրաբոյր բնութեան ՚ի կիր արկանել զհիւր-
«ընկալութիւն, և ներողամիտ լինել առ իս եկելոց. Նա ա-
«ռնել այնմ, որ կայցէ ՚ի բանի իմում. բայց նա, որ յուսայ
«ունել զհաճոյութիւն ինչ ընդ իս, պարտ է լինել երկ-
«այնամիտ, հեզ և ժուժկալ, և համբերութեամբ սպասել
«ընդ հովանեաւս իմով սահմանագրեալ ժամանակի վարձու-
«տրութեան. ուրեմն լեր խոհեմ, և զգոյշ յամենայն իրակութ-
«իւնս քոյ, զի մի վտանգ ինչ կրիցես ՚ի չար նախանձոտաց
«ողջ լեր:» և կնքեալ զտումարն ետ ղուղանին հասուց-
անել Սոփակին:

Առեալ Սոփակին զնամակ վարդոյն, մեկուսացաւ և
՚ի բուռն մանէ անուշութեան նորին, իբրև զուարթացեալ ՚ի
գինւոյ հոտոտէր և դնէր ՚ի վերայ սրտի և աչաց իւրոց և
ասէր: ահա քեզ ամենաբոյժ ապեղանի վիրաց. և անէրէ
կի լոյս աչաց. և անդադար համբուրելով և հոտոտել
ով նկատէր, և ոչ իշխէր մեկել զմատունս ՚ի բանալ զկն-
իքն: Հուսկ յետոյ դողդոջիւն ձեռօք բացեալ զնամակն
ընթերցաւ. և ՚ի յուսադրական առեւտուր բանից նորին

ունչաթափեալ անկանէր յերկիր: Ապա յարուցեալ ՚ի բազում խնդութենէն իբր յափշտակեալ յինքենէն գիշերն ողջոյն ցայնմ աստիճանի հնչեցոյց զբոլոր վարդարանն, քաղցր անուշ եղանակաւ, որ զփողոցսն և զամենամեծն հրապարակն սքանչացոյց:

(7) ՚Ի սոյն դղրդմանց զինակիր փոքրն սոսկերանոր, կարի շփոթեալ կոչեաց զբէտն Նարգէս. որ մինչ այժմ բազում դի-տէր ՚ի վարդարանին, և հրամայեաց նմա, զի հետևեսցի տեսանել թէ ով է այն, որ դղրդէ զքաղաքն: Եւս պատուէր նաև Նոնոֆարն ծաղկան. որ էր Լրտես քաղաքին.— զգեստուղ զկապուտագոյն պատմուճան իւր. և լրտեսել ՚ի գիշերի թէ որպիսի ոք է. կամ ուստի եկեալ է. և կամ թէ վասն որոյ այնքան սիրահարեալ անհանգիստ առնէ զմեզ. քարոզ տեղեկացեալ այնց ամենայն զհասանտին զեկաւցէ ինքեան: Ըստ այսու հրամանաւ փոքրոյն, Նարգէսն և Նոնոֆարն կարգեցան ՚ի գտանել յամենայն յանկիւնս և ՚ի փողոցս վարդարանին և զգուշութեամբ հետևէին ՚ի տեսանել. և վերահասու լինել ամենայն իրակութեանց Սոխակին:

Ողորմելի Սոխակն ոչ ինչ գիտելով ՚ի յայն որոգայթէ և վստահելով ՚ի հովանաւորութիւն վարդոյն, էր գիշերայն դոյն ինչ շրջել և զբօսնուլ ՚ի մէջ վարդարանին, որոյ յանկանէլն ՚ի փողոցէ մինչ տեսեալ Նարգէս գիտացին ամէ լուեալ ՚ի Նոնոֆարն, թուի ինձ, թէ սա է պանդխտութիւն այն. զորն գիտել կամեցաւ փոքր զինակիր. պահապանն ողջոյն. Եւ բառնորում ՚ի մօտոյ զիշերի կապուտագոյն լոդկիւ կայր ՚ի թագստի Նոնոֆարն, և Սոխակն ոչ տեսանելով անցանէր ՚ի մօտոյ. խորամանկ Նոնոֆարն էր ընդ յառաջ նորա, և կեղծիւ ողջոյն տուեալ, սկսաւ մեղմով հարցանել փորձ առնել:

Եւ արդ Սոխակն ոչ գիտելով զնենգութիւն Նոնոֆարին, համարձակ սրտիւ ասաց նմա զոր լինելն, և ՚ի մանկութենէ իւրում սիրահարիլն, ոչ գիտելով

---

(7) Նմանեալ փոքր զինակիրն Լրտես կարգեաց զՆոնոֆարն, որ բազում խոնարհութեամբ պատրեալ էանց Սոխակն, ինքեան պատմէ փոքրոյն.

թէ ում և ապա թէ որպիսի գրգռմամբ լուսաւոր ձայնաւ — վարդոյն, և վարդն 'ի սէր նորա. և նովին սիրով դալ և օթագայր 'ի վարդարանի պատուական զամենայն.

« Ասէ Նոնոֆարն. խնդրեմ քեզ ով ողորմելի « սիրահար. որ 'ի զուր դեգերիս. քանզի դու գեղեցիկ և ազ « քաղցրաձայն ես. և վարդն զգլով փառաւոր և մեծ թագ « ունի, զի արդ զինքն իւր նա ընթերակայ քեզ: »

« Ասէ Սոխակն. 'ի բանի սիրոյ ոչ գոյ խտրութիւն « ունել 'ի մէջ աղքատի և հարուստի, կամ մեծի և փոքու. « քանզի ազնիւ սիրտն և ճշմարիտ սէրն 'ի բաց քա- « նայ զխտրոյն և տայ հաւասարութիւն մեծին և սորին

« Ասէ Նոնոֆարն. և ուստի է այդ ներգործութիւն սիրոյ.

« Ասէ Սոխակն. սէրն է պատճառ և հեղինակ « ամենայն միութեան. և ծագմամբ 'ի սիրողէ և 'ի սիր- « ելոյն ունի առնչութիւն ընդ նոսա. զի է յօդ եղա- « կացը միաւորութեան, որ կարող ներգործութեամբ- « իւրով թափանցեալ 'ի սիրողն և 'ի սիրելին միաւորի « ընդ նոսա. և լինին երեքեանքն անշփոթաբար միանգամայն

« Ասէ Նոնոֆարն. և զինչ օգուտ քեզ այդ մանէ. մինչ « վարդն ոչ ճանաչէ և ոչ սիրէ զքեզ.»

« Ասէ Սոխակն. բաւական է ինձ, եթէ ես ջերմե- « ռանդութեամբ յամենայն անձնէ սիրեցից զնա. քանզի « զօրութիւն սիրոյ հանգոյն մագնիսի միշտ առ քարշ- « ելով զսիրելին ծանօթացուցեալ սիրողին կապակցէ զի.

« Ասէ Նոնոֆարն. յոյժ տաժանելի գործ է այդ, և բա- « զում տանջանս պատճառէ քեզ: բազում անգամ « եթէ 'ի բաց արկեալ զայդ իղձ, հետևեսցես փափագանաց « անձին. և նովաւ զհանգիստ և զվայելչութիւն քո հոգացցես

« Ասէ Սոխակն. հաստատեմ յոյժ թէ ունի զհաճ- « ութիւն յինէն. այլ թէ ոչ 'ի նախկին անգամ 'ի լսել- « նորա զձայն եղև նախ իմոյ և երգոց սիրոյս, որ առնեմ « խնկոյն կամ պատժէր, և կամ աքսորել հրամայէր զիս « 'ի վարդարանէ իւրմէ:»

Բաւական տեղեկութիւն ստացեալ ենթադր Նոնոֆարն, ասէ ցնա համոզելով. « ուրախ լինէր ես, « եթէ ոչ 'ի դերև ելանէին ակնկալութիւնք քո:» և զայս ասացեալ եթող զնա. և գնացեալ առ փոքր

պատմեաց զամենայն մինչ մինչ է զոր ինչ լուաւ ՚ի նմանէ:

(8) Կարի պատուեցաւ վիշտն, անմիջապէս զզգաստութեամբ էկն, առ դիւան պալատի վարդոյն վասն լինելոյ վիճակագիր ՚ի մերձենալ Սոխակին ՚ի նոյն կողմանս:

Սիրատենչ Սոխակին. որպէս ասացաք ՚ի վերոյ ունելով զկատարելութիւն ինչ ՚ի շնորհաց թագուհւոյն, համարձակեցաւ մտանել ՚ի պալատն յուսալով թէ մինչ ինձ գտեալ տեսանիցէ զգեղափայլ դէմս վարդոյն: Իսկ անիրիղձ փուշն արեանարբու, յեղակարծ յարուցեալ եհար, աշտէիւ ՚ի լանջս ողորմելւոյն. և վիրաւորեալ զնա ոչ ՚ի մահ փախոյց անտի:

Ապա գնացեալ առ թագուհին ասէ. « Տիրուհի
« մեծութիւն քոյ չունի զտեղեկութիւն, ողորմելի, սիրելոյ
« ոմն գծուծ. հնարիւք իւրք և թուլամտութեամբ ա-
« հարազատ նորին բարապետին մուտ գտեալ ՚ի վարդ-
« արանն. ՚ի գիշերն ողջոյն գոռալով, գոչելով անհանգիստ
« առնէ զքաղաքացիս: Եւ որ առաւել անպատեհն է
« նմա, զերգս սիրոյ յօրինեալ յանուն քոյ եղանակէ —
« մինչ և պանծայ իբր թէ սիրահարեալ է քոյին պայծ-
« առփայլ դիմաց, որով պղտորէ զմիտս համայն լող-
« այ. որք և անկեալ են ՚ի կարծիս. եթէ քոյդ հաւանութ-
« իւնէ ՚ի նմա: Արդ եթէ լուր լինիցի այս առ Արքայ
« տէր իմ հայր քոյ. զինչ պատասխանի տայցես. որ
« լցեալ այսպիսեացն պանծալով և զինքն կարգեալ է
« զիս ՚ի դրան քոյ, զի մի արատ ինչ առբերցի անբիծ ան-
« ուան քում: Եւ ահա որոյ վէրս տուեալ սաստկապէս իմ,
« ոչ հալածեցի զնա. բայց ոչ մեռուցի թողի քոյին հր-
« ամանի, այժմ եթէ կամիս հրամայեա, զի բարձցի զնէ
« անուն նորին. » — Բարկացաւ յոյժ թագուհին և ասէ.
« Ո՞հ որպիսի անզգօութիւն. և զինչ բարբարո-
« սութիւն լսեմ ՚ի քէն. ո՞վ տեսեալ է և լուեալ, թէ պան-
« դուխտ հիւր ոմն յապաստանեցեալ ՚ի քաղաքի մում եղեւ
« հռչականաւորութեան մերոյ Արքայի. Թարց քննութեան
« դատաստանի անիրաւաբար խոշտանգեցիր զնա.

Յառաջեկեալ փշոյն, վիրաւորելով, հալածէ զՍոխակն և գնացեալ պատմէ վարդոյն. յորմէ և յոյժ յանդիմանի.

« զինչ մեզ ունի, զի համարձակեսցուք վիրաւորել և հա-
« լածել: Եթէ զերգս սիրոյ և զդրուատիս յօրինեալ յան-
« ուն իմ երգէ քաղցրանուագ եղանակաւ, զինչ անցանէ
« են նորա. կամ զինչ արատ անուան իմոյ: ոչ ապաքէն
« ՚ի սկզբանէ աշխարհի մինչև ցկատարած բնական
« օրէնք է հասարակութեան, գովել զգովելիս, պարսա-
« ւել զպարսաւելիս, և սիրել զսիրելիս: Մի թէ ՚ի գովասան-
« ելն ումեք զպայծառութիւն և զգեղեցկութիւն Արեգա-
« կան, և սիրահարեալ փափագելն ՚ի ծագումն լուսոյ-
« նորին, մեղս իմն գործէ. և կամ՝ ամօթ վերաբերի Արեգ-
« ական. կամ արատ լինի անուան նորա: Ասեմ քեզ կարի
« նախանձոտ և անզգամ ոմն ես դու, որ զայդ չարիս գործէ-
« ցեր. գնա՛ ուրեմն փութով և սպեղանիս եդեալ ապաքինեա՛
« զվէրս նորին. և մի ևս խօսն լեզուս նման ազատաբար
« շրջելոյ և զբօսնլոյ ՚ի վարդարանի իմում. և մի այլ ոք-
« ևս ունիցի զհամարձակութիւն խօսակցելոյ ընդ եղեւոյն»

(9) Յայսպանէ բանիս զլխոյն կարի զչարեալ փշոյն, գնայ ամբաստանել և զրպարտել առ Թագաւորն և ասէ.

« Տէր իմ Արքայ, քոյին մեծութեան հրամանաւ
« զինակիր և պահապան կարգեցայ ծառոյ քոյ ՚ի դրան
« պալատի Թագուհւոյ դստեր քոյ, առ ՚ի հսկել. զի մի ստամ-
« բակ ոք եկեալ վնասութիւն ինչ գործելով արատ իմն առ-
« բերիցէ պայծառ անուան Թագուհւոյն մեր: Եւ ահա սա-
« կաւ աւուրբ, որ ոլորգամերկ, զճռուածն ստահակ թռչեալ
« զվաստակս ստանալոյ ընչից, և կերպարու իւիք մուտ գտեալ
« ՚ի վարդարանն ՚ի մեղկութենէ դռնապանին. և գտանէ
« զայն երգս սիրոյ յօրինեալ յանուն մեծի Թագուհւոյն -
« փշերն ողջոյն բարձրաբարբառ ձայնիւ դղրդէ զվար-
« դարանն. և պանծայ զինքենէ սիրահարեալ զոլ Թագ-
« ուհւոյն, յորոյ բանիս երկմտեալ համայն ամփոփին -
« շեն լանօք բամբասանաց լսողացն զականջս իւրեանց:
« Տեղեկացեալ այսու անցից և վառեալ ՚ի նախանձու զոր-
« զարիկայն և վիրաւորեալ ոչ ՚ի մանկ հալածեցի. այս զիմ

Վշտացեալ փշոյն գնացեալ ամբաստանէ զՍոխակն առ Գարուն Թագաւորն. և նա հրամայէ որսալ զնա և դնել յարգելանի ցի դադարեսցէ:

« եալ առ Թագուհին, զէկուցի, խնդրելով հրաման սպանա-
« նել զնա. բայց նա փոխանակ հաճոյ լինելոյ յինէն, բար-
« կացեալ յանդիմանութեամբ զներհակն հրամայեաց:

« Ուստի եկի աստ յայտնել քոյին մեծութեան. և աղաչեմ-
« ներել խմոյ համարձակութեան, վասն ասելոյ 'ի մի կարճառ-
« օտ բան. թէ Թագուհին դստերն քոյ ո՛չ ևս է նոյն ամփ-
« ոփեալ կոկոնն, որպէս բազմեցուցեր յաթոռ. այլ այժմ-
« դէմք և երեսք իւր բացեալ են. և ինքն հակեալ է 'ի համ
« այս դրուատից. որոյ և թուլատրէ վստահ և համարձ-
« ակ եղանակել զերգս սիրոյ և պանծալ իբր թէ սիրօղք
« են թագուհւոյն: Տեսանեմ ես յայտնի ակներև, թէ այսու
« թուլատրութեամբ նորին. և կամ առ'ի ասել զուգիշն, հա-
« սանութեամբ նորին, փութով 'ի սուղ ժամանակի լցու-
« ցանէ զվարդարանն սինլիքօք և գրեհիկ սիրահարօք: Ս-
« կ որոյ աստ վասն լցուցանելոյ զպարտաւորութիւն իմ
« զէկուցի զհամայնն. զի մի ծերութիւն քոյ բարկասցի 'ի
« վերայ իմ, թէ զի արդ կանուխ ո՛չ ազդեցեր ինձ: »

Լուեալ խոհեմ Թագաւորին ծանեաւ զբանսարկու թ-
ութիւն նորին, և կամելով ինքնին փորձիւ ստուգել 'ի
Թագուհւոյն, ասէ ցփոսշն. ո՞ւր է այժմ այդ սինլիքոր:

« Պատասխանեաց փոսշն. հաւաստի եմ թէ տակ-
« աւին 'ի վարդարանի անդ է. քանզի այնքան սիրահար-
« եալ և ապաստանեալ է 'ի շնորհս Թագուհւոյն, որ ո՛չ
« թէ զանիւ և ո՛չ սպառնալեօք. այլ և մահ առիթ ոտան-
« Ձանօք ևս չկարէ որ մեկնել զնա 'ի սիրոյ և'ի հովանաւո-
« րութենէ նորին, և ո՛չ գիտեմ վասն էր: »

Յայնժամ հրամայեաց Արքայն որսորդաց իւրոց էր-
թալ լարել զվարմս. և որսացեալ զնա բերել ինքեան ող-
ջամբ և անվնաս:

Գնացեալ որսորդաց, պատրաստեցին զվարմս և
արկեալ զհատս ընդոց սպասէին արկանել զողորմելի
Սոխակին յորոգայթ: Եւ խղճալին այն որ լռեալ էր
յաւուրսն յայնոսիկ. դոյն ինչ առողջութիւն գտեալ
'ի վիրաց անտի, ահիւ և դողութեամբ ղրկէր 'ի վարդար-
անին, որ տեսեալ զհատս ընդոց մերձեցաւ 'ի լնուլ —
զքաղց որովայնին. Բայց անզգոյշ գոլով անկաւ յոր-
ոգայթս որսորդաց, որք կալեալ զնա տարան առ Թագ-

ամուրն. և նա հրամայեաց ամիրէն զնա յարգելանն 'ի վանդակ երկաթի, մինչև ուղեկցեալ 'ի քաղաքս թագաւորին, ամենեցուն տեսանել և զհամառութեանն:

Նմանապէս և թագաւորին վերահասու եղեալ քաջութեան մեղոյն, և քաջասրտելութեան Սորանկին, կոչէ զերկուսին. և սպասէր զնոսա ժամու խօսել ընդ Արքայ հօր իւրոյ. և շատատարաւ յայտնել զանմեղութիւն Սորանկին և վրէժխնդիր լինել 'ի մեղոյն:

(10) Բայց ըստ որում իրականութիւնք աշխարհի, զոլով իւրն զերջանութեամբ անուանց փոփոխման և անկայուն, և ամենայն ենթաղամեալ այք ենթակայք քաղաքական փորձութեանց, որք մինչ 'ի պատրաստ որպէս յեղակարծ կայ ծածկեալ 'ի ժամանակին են անակնկալելի պահուն: Յառաջին յայնոսիկ յանկարծակի եկն եհաս անհնարին վիշտ և նեղութիւն 'ի վերայ քաղաքին Վարդարանին: որ վէր 'ի վերարտապահեաց զխայծելիութիւն և զանդորրութիւն քաղաքին, և բնակչաց նորին:

Քանզի շրջանակի թագաւորն ամուան, կայսրն — Յուլիա. լուեալ զզեղեցկութենէ և զխայծելութենէ Վարդարանին. 'ի նախանձ շարժեալ եռայ իբրև շհնոյ. եւ հրամայեաց յԱրփի լուսաւոր սպարապետի իւրոյ, պատրաստել և սպառազինել հրոսակս զինուք, և յարձակել 'ի վերայ քաղաքին Վարդարանին. և հրոյ ճարակ տալով կիզել և տոչորել զամենեսին. և տալով Լերմութեան սպասակեցուցանել զնոսա. և անապատ — դարձուցանել զՎարդարանն. իբրև զայրն հնձեալ, և որպէս զդաշտ խորշակաւ տոթացեալ:

Ըստ հրամանի կայսեր Յուլիոսի. մեծ սպարապետն Արփի լուսաւոր սպառազինեալ հրահանգոյն զինուք, և 'ի կողմանէ այրեալ զօտւոյ յառուստ օթարանէիւրեանց յարձակեալ եկն 'ի վերայ Վարդարանին. և սկսաւ հրացանօքն ցնցուղիկ իւրոց Լեռուցանելով սպասակեցուցանել զամենեսին. որոյ 'ի զօրէղ տապոյ սաստկան ջերմք ողկուզիկ որթոյ և թզենւոյ

---

(10) Վերջոյնմանն Վարդարանեկ յանուն թագաւորէ և յԱրփի տպարաղիկէ. 'ի փաւրասպ գարնան ընդ Վարդէ.

գոյն ներկեցան տանձք և ծիրանք. արիւներանգ եղեն կեռասք. և մշտալար բալք. խարշատեցան դալարիք բուսոց. և բազմութիւնք նորաբողբոջ մանկահասակ տնկոց, թառամեալ նուաղեցան. Հանուրց Արքայն գարուն-դին մամռուտիլ ընդ նմա. և ժողովեալ զզօրականս և զզօրապետս իւր որպէս զգէտս և աղբիւրս: Եւ շիթից ցօղոյ և անձրևի զբազմութիւնս մառախլեաց 'ի տեղիս տեղիս կարգեալ, և սառնամանեաց զուրք-սպառազինեալ յորդորէր գնալ, զուխայուցանել ով զաշխարհապանծոյն զօրականս տնկոց և զերամն երանգ ծաղկափթիթ գործակալս բուսոց մղել'ի պատերազմ ընդդէմ տապոյ Ջերմութեան Արփւոյ:

Բայց ո՛չ կարաց տևել զի կիզէր զամենեսեան և տոչորէր որք ընդդէմ ելանէին: Եւ ո՛չ սակաւ զօրաց եւր, որք իբրև գետոց զառածորան զէնս մառախլ-աներին մառախլակաց. և հանգոյն ցօղոյ և անձրևաց զուխայութեանն զզօրականս ամենեքին 'ի փախուստ-դարձեալ որպէս զգոլորշի հալածականք լինէին:

Եւ ոմանք իբր ըզպամաքեալ զառուս մոռանէին, ունէր և անթիւ բազմութիւն 'ի ճաղկատեսակ գործակ-ալաց, և կանաչազարդ տնկապետաց և բնտիր-զօրականաց կիսայրեալք լինէին: և ոմանք և 'ի պա-քեցմանէ նուաղեալ յերկիր տապալէին: Նաև բնակիչք քաղաքին, 'ի բազում նեղութենէ 'ի մէջ ծովու քրտանց ընկղմէին. Տեսեալ զարհուրեալ Թագաւորի զայս աղէտ-ալի դիպուած. իսպառ յուսահատեալ էառ զվարդ անթառամ գաւազն իւր, և անհետ եղեալ խոյս ետ 'ի վարդարանէ անտի, որ ո՛չ ոք կարաց գիտել ուր գնալ և ապաստանիլ նորին: Իսկ Արփի լուսաւոր-ագարապետն Յուլիս կայսեր քանի մի աւուրս եւ զհայ առեալ, և զկնի բաւական խոշտանգելոյ-զվարդարանն թողլով զՄայորդս բնակչաց քաղ-աքին 'ի մէջ տապոյ և տագնապի, դարձ արարեալ-գնաց 'ի ճանապարհ իւր:

(11) Զայս ամենայն անցս վարդարանին, լուեալ դուքսն աշնան. որ իբր ինքնիշխան բնակէր 'ի մա-սին Եւրոպիոյ 'ի մէջ Արևմտից և Հիւսիսոյ կողման

(3/99-57) 9950-57

աշխարհի. և տեղեկացեալ զփախստեան զարմանս Թադէոսի և զշարժմանէ մեր սպարապետին Արշաւրոյ, յայնմ ժամանակի վարկեալ տիրել անիշխան երկրին. կոչեաց զտէրևաթափ սպարապետն իւր. որ էր այր ճարտար և հանճարեղ. և պատուիրեաց նմա առնուլ ընդ ինքեան զբազմամատեան պարէնս զանազան մշչեղէն կերակրեաց և ըմպելեաց. և զօրաժողով եղեալ բազմութեամբ իւր երկանհնչիւն հողմոյ պատրին զօրականաց և զօրապետաց, և գնալ տիրել քաղաքին վարդարանի ուր նախ ճարտարարքար առատութեամբ և կեղծաւորութիւն սիրով և քաղցրութեամբ որսալ զփիլիպոս ընակչաց: Եւ այս հնարագիտութեամբ մերկել և կողոպտել զամենեսին. և զգաստութեամբ լինել՝ի պատրաստի, որ՝ի յարձակիլ ումեք եք զօրագոյն Թադէոսի կարիցէ ճողոպրել զանձն:

Առեալ տէրևաթափ սպարապետն յաշխանդքսէ զայս պատուէր. և տեսեալ զամենայն պատրաստութիւնս իւր ըստ խրատու Տեառն իւրոյ երթալ համբերութեամբ եմուտ՝ի քաղաքն վարդարան. և հրամայեաց խաչել զօրապետաց իւրոյ նախ քաղցրաձայնիւն բանիւքն համոզելով զամբոխն ցուցանել՝ի տապոյ պապակեցմանէ իւրեանց. Եւ այս քայլեալ զքերթինս պարէնից մշչեղէն կերլեաց և ըմպելեաց լցոյց առատութեամբ զշտեմարանս և զմառանս քաղաքացւոց: և այսու հնարիւ յանկոյց ինքեան զփիլիպոս նոցա:

Յետ որոյ սկսաւ ձեռն արկանել՝ի սաղարթախիտ փարթամս. և սակաւ առ սակաւ մերկել և կողոպտել զնոսա:

Եւ զի մի՛ քրթմնջիւն լինիցի՝ի բնակչաց քաղաքին ոսկւով զարդարեր զփողոցս և զյատակն վարդարանին, առ՝ի զբաղեցուցանել զնոսա: Եւ մինչ մերկացոյց զամենեսին, պատուէր ետ զօրաց

---

(11) Իշխան Աշնան յՇէ շնէրխաթափ սպարապետին, որ ճարպարարութեամբ աստուածութեամբ զիրեալ վարդարանին, այս փրկարարեալ շամփանսին սպարապետ ... ինքեան.

իւրոյ խոշտանգել զամբոխն 'ի գիշերի սառնաշունչ եղանակօք երգոյ և անհայտացուցանել զնա մի՛ այսպատմութիւն ինչ խորհեսցին: բայց 'ի ցերեկի թուլացեալ և զօղ ոգորթել զի զբաշխեսցին 'ի զբօսանս:

Եւ այսու եղանակաւ բոլոր ամբոխն 'ի գիշերի ընդ արկաւ եղեալ զբօսնուլն. և 'ի տունջեան հետևերն 'ի պատրաստութիւն գիշերային խնձոյից:

Արդ այսպիսի հնարիւք սպարապետն տերևաթափ ընտերլայրուցեալ զամփոփն ինքեան: մերթ քաղցրութեամբ և մերթ խստութեամբ վարելով ընդ նոսա տիրեր անշքացեալ քաղաքին վարդարանի:

(12) Բայց ժամանակն հոգովական, որ մինչ թաւալելոյ զանորսս իւր այլայլէ զդէմս, և յեղակարծ իմն պահու յարուցանելով զանակնունելի պատահարս փոփոխէ զկացութիւնսստորագրելոյ: Ահա այլ իմն աղմուկ և յառաջածեալ վրդովեցոյ զզուգնաքեայ զանդորրուութիւնս բնակչաց վարդարանին:

'Ի սոյն ժամանակի Արքայ Տիգրան անուանեալ հզօր և անհատոր մեծ թագաւորն Ասպարքտիկա, լուր առեալ զփախստեան զարմանն թագաւորի. և յետս շոգալոյ Արշիր սպարապետի և տիրելոյ Աշնան իւր անի զհերահրչակ քաղաքին վարդարանի. բարկացաւ յոյժ թէ զինչ յանմարոնութիւն ոյ այնպիսի զեղեցիկ և վայելուչ տեղիս, Աշնան աստիճանի մատնաւոր իշխան ոմն Ճարտարապետն հնարիւք տիրեսցէ. կոչեաց զՃիւն ցրտագոյն անուանեալ սպարապետն իւր. և սաստիկ հրաման տուեալ նմա պատուիրէ շուտով ժողովել շատահանչուեւ զօրականս Տիգրան եղանակի. և երթեալ 'ի քաղաքն վարդարան առնել զնա Տիգրանեայն բնակութիւն զօրաց իւրոց և ոչ թողուլ 'ի նմա պարապ տեղի, այլ ամենայն յանկիւնս և 'ի խորշս լնուլ զօրականօք: Եւ եթէ ոք 'ի բնակչաց յանդգնեալ աղխեսցէ զդրունս յեր

---

(12) Վերէշ կայսրն Տիգրան բարկացեալ 'ի վերայ Աշնան, յղէ զՃիւն ցրտագոյն սպարապետն, և փոխել վարդարանն, սատանայութեան շաւղեկարին:

ղոյ անկանիցին. և եթէ փակեսցեն զերդս 'ի լուսամտից, մուծցին 'ի ներքս և բռնութեամբ տեղակալեալ ազդեցին 'ի նոսա զսառնութիւն արքային շրջանակի. զի ճանիցեն ամենեքին զանձագոյն զօրութիւն և զազդեցութիւն ձմեռնային իշխանութեան:

Ընկալեալ զայս հրաման ծերուն ցրտագոյն սպարապետն ձմերան կայսեր, և գումարեալ զանհուն բազմութիւն զօրականաց, աճապարեաց անկանիլ յեղակարծ մամու գիշերայն 'ի վերայ վարդարանին. և ըստ պատուիրի տեառն իւրոյ ելից զքաղաքն, առ հասարակ անգութ և խստաշունչ զօրականօք և ոչ եթող 'ի նմա զեթ ոտնաչափ տեղի ինչ թափուր, յորում կարիցէ ոք ապաստանիլ:

Զարթուցեալ ընդ այգն բնակչաց քաղաքին և տեսեալ զանհուն բազմութիւն ձիւնատեսակ սպիտակափայլ զօրականաց որք իբրև զլուսագոյն զարդարարեալ էին ընդ ամենայն երկիր, դողալով անկան յահ և յերկիւղ. և փութացան ամենեքին աղխել զդուռն զերդս և զլուսամուտս յարկաց իւրեանց և ներփակիլ 'ի նոսին: Տեսեալ տերևաթափ սպարապետն աշնան դէմս, թողեալ զկայս և զկարասիս իւր գաղտագողի փախեաւ մազապուրծ:

Յայնժամ համարձակ մտեալ ծիւնցրտագոյն սպարապետի, զբոլոր վարդարանն նազէ 'ի ծագ բնակութիւն արար խստաշունչ զօրականաց իւրոց. որք զոլով ծնունդ սառնամանեաց թէ զինչ վիշտ և անձկութիւնս հասուցին ամէնին, չէ կարելի ընդ գրչաւ արկանել. յորոց յահէ ամենեքին 'ի մէջ արկաց իւրեանց իբրու թէ 'ի բանտի ամրացեալ սատանէին. Եւ անգութ զօրականք զորս գտանէին — քայօթեայս, չնչաւորս արարեալ իբրև զփայտ չոր սառուցանէին:

Եւ ոչ բաւելով այսու խստութեան ձմեռնային-ներթափանցիլ 'ի յարկս և զներփակեալսն 'ի նոսին անդէն սառուցանել: Եւ որքա ոչ զայլ ինչ հնարս ունէին զերծի, բայց եթէ կուտել զփայտ և այրել, և քոյով նոցին մարտնչելով ընդ սառնաշունչ զօր-

տեսանող լինելոյ զնոսա՛ ի սեւեւկաց խորհրդոց. եւ զի յեղեալ
՛ի հետոյ աշխատութիւնն ՛ի նոսին։ Մակարդոյ եւ աղաղ խնդրել
քաղցրոյ զփոյան ՛ի գին հրոյ վաճառէին։

Եւ էին հարկ լինէր եղանել ռամիկ ՛ի յարկաց. աղքատ
դողալով յահէ նոցին իբրեւ զկրապաշտոյթ առաքեալ-
ակն չաղչաղերն եւ փարթամք հանգոյն քրտնաջրի,
մաշկօք աղուխսով դայլոց եւ արջոց քերծուածեալ
շրջէին, զի մի ասպատակք ... նոցին խոցել
էին։ Նոյն աղքատք եւ դէտք քաղաքին եւ գիւղերաց պաշ-
տեալ յերկիւղէ ենթ բռնակալութեան կենաց վիճակ
թագաւորին. եւ միով բռնաւորութեան ամենայն յառաջ
մտանէին։ անգոյաց զօրականք խաղաղութեան ընդ-
նոսա, զընչայս հանգոյն ՛ի տուայտ ... կորեղ մի-
ոյ հանգիստ։ եւ զբերդ ... նոյին ... եալ
Մարզպանոք ... ...
ընելով կատուերն։

Եւ այսպէս բռնակալութեան ՛ի մէջ այսպիսւ
ներքնութեանց եւ ... ... զօգ-
նութիւն ՛ի քաղաքաց հայրենեաց։

(13) Ի տեսել այսքան փոփոխութեանց եւ այլայլութեանց
ժամանակի, Թագաւոր Գագիկ, որ հանգեալ էր ...
Թոռամ Թագուհի զաւեր իւրով փախուցեալ էր յԱյ-
ներն յապաստանութիւն զարհուրեալ Թագաւորի-
ազգականի իւրոյ ... ժամանակի. զի
եկեալ փառօք, եւ զօրութեամբ մեծաւ կրկին ...
վարդապետի իւրոյ. որոյ եւ ... էր զհաստա-
տութիւն իւր ՛ի կրկնել ...։

Եկեալ ... զեկեղեցին նման թէ համբերութիւն
ինչ ... ՛ի մէջ կայսեր Անոան. եւ կայսեր ...
եւ Արփի ... մեծ ... եկեալ ՛ի Քորդի-
նոս յառաջ կայսանէ իւրեւ ընթանայ ... ՛ի ...
՛ի քաղաքական. Ոստի եւ Թագաւորն ...

---

(13) Թագաւորն Գագիկ ... ... Գագիկ
Թագաւոր ... իւրոյ, ...
... ...
... ... ՛ի ... ...։

պատաղեալ գոլով յայլ և յայլ բաղմունս, ոչ ևս ունէր-
ժամանակ. նորանոր զօրականս առաքելոյ 'ի կողմանս-
վարդաւրու յէ. ժամ է տեսն ուրեմն քոյին մեծութեան
դիմել այժմ 'ի վարդաւրանն. և տիրել բնական երկրին քոյ:

Թագաւորն դարուն խորհրդակցեալ ընդ զօր
նաւամուտ Թագաւոր ազգականի իւրոյ, և զօրաժող-
ով եղեալ ընդ մէջ Արևելից և հարաւոյ ջերմայն-
հողմաստրաս քաղցրաշունչ զօրաց. և իբրև չկայրեկայ
անճրևի բազմութեանց զօրապետաց եկին 'ի ճանապարհ

Որոց և Արփի լուսաւոր պայծառափետն ևս առ
'ի պայքինել զառաջին վնասն զոր հասոյց վարդար
աներն. ետ նոցա յաղթութիւն զլեռոսյին զէնս իւր. որոյ
եկեալ անմնայն պատրաստութեամբ պատեցին զվարդ
արանն. և ուղղանելով շուրջանակի զդաշտավայրս-
ակսան 'ի վերուստ և 'ի ներքուստ արձակել զթնդանօթ-
հեղեղաց. և հեղձամուղձ առնել զզօրս ներքոյն Թագաւ-
որի: Եւ զի ձիւն յրտազոյն պայծառափետն խրախուսէր
զզօրականս իւր ընդդէմ կալ և մարտնչել քաջապէս:
Բայց ըստ որում հետ զհետէ բազում հեղձնուրին. և
բազումս ևս հալածականք եղեալ կորնչէին. 'ի զօրաց իւ-
րոց. և նորոգ զօրականաց յաղթութիւն ժամանելոյ ևս
չունելով անհնարինութիւն. ինքն ևս յուսահատեալ իբր-
առ իւր առաքի հրոյ հիւսեալ ծորեալ հալեցաւ և ընդ
ծայրոց ամայա զօրաց իւրոյ անհետ եղեալ հալածեցա-
ւ 'ի սահմանաց անտի:

Յայնժամ մեծաւ փառօք և յաղթականութեամբ եմ-
ուտ Թագաւորն դարուն 'ի քաղաքն վարդաւրան. և յետ-
որէ անտի Ոչնամեայցմանն իւր 'ի ծնանել յրտուութեան
յընծայ տուեալ փառնանամուս Թագաւորի և զօրացն-
նորա. մեծաւ շնորհակալութեամբ և յարգանօք ուղևոր
եաց զնա 'ի տէրութիւն իւր:

Այսպէս հետամուտ եղև ինքն ինքն 'ի նորոգել զպար
իսպ վարդաւրանին. և վերստին 'ի կարգել զզօրս և
զզօրապետս հանդերձ զօրծականօք օրինոքով և նաւ-
շտիւք զորս և զարդարեալ և ևս առաւել պճնալից
վայելչութեամբ քան զառաջինն. Եւ զվարդ անթառ-
ամ դուստրն իւր կարգի մեծ իմն փառաւոր իշխանու-

թեամբ բազմացոյց ՚ի նախնիսն գահոյս իւր:

(14) Եւ մինչ Թագուհին բազմեալ փառաւորապէս ՚ի գահոյս և պարապեալ ընդ օրիորդաց իւրոց ՚ի խնդ-ոյս հրճուանաց. յիշեաց զՍոփակ աղախնակցին իւր: — բայց գիտելով թէ ՚ի մէջ այսքան ծախողակի պատահ-արաց բազում նեղութիւնք եղեն ողորմելւոյն. չհանդ-ուրժեալ կամեցաւ ստուգել զորպիսութիւն նորին:

Վասն որոյ կոչեալ զՋեփիւռ սուրհանդակն և ասէ. փութապէս Սոփակն իմ հաւատարիմ ՚ի բանտի է « տանջանօքն. կամիմ զի գնասցես զօրեն. և եթէ առողջ է, « զի արդարութեան նորին տեղեկացեալ լուր ինձ բերցես « ինձ փութով:»

Գնացեալ սուրհանդակն եգիտ զնա ՚ի վանդակի յարգելանին յայնմիկ անկեալ կարի հիւանդ և անզօր, իբր թէ ՚ի վերջին կէտի կեանս. ողջունեալ ասէ ցնա « զի արդ կեաս ազնիւ տիրուհւոյս Թագուհին իմ վարդ « գեղափայլ կամի գիտել զորպիսութեան քումմէ: Լուեալ « Սոփակին զանուն վարդոյն. իբր ջէ մեռեալ էր, կենդա-« նացաւ. և բացեալ զաչս ասէ. ո՜չ կամ ես տանջանօք « ՚ի յիշողութեան միրուհւոյն իմոյ:

« Ասէ Ջեփիւռն. այս նա առաքեաց զիս: —

« Ասէ Սոփակն ով ահա տեսանես զիս և զանկար-« ութիւն իմ. եթէ զոյն ինչ ևս յամեալ էիր, փչելոյ — « էի զվերջին շունչն իմ. բայց բաղցրահնչիւն ձայնիւ քոյ « անուամբ նորին, կենդանացուցեր զիս և կարծեմ թէ « այսուհետև ո՞չ ևս մեռանիմ.

Ասէ Ջեփիւռն. զօրացիր և քաջ լեր զի Թագու-« հին վարդ տիրէ զքեզ, և ուրախ լինելոյ է ողջու-« թեան քոյ. այժմ մնացիր և քաջ լեր անհանգստութ-« եան են ինձ վասն լսելոյ զլուր ինչ զքէն. Եւ զայս-

---

(14) Բաղձալի վարդոյն կոչիւն ՚ի գահոյս իւր. էջ յիշել զՍոփակն որ ՚ի բանտին. գնաց նա ՚ի տեղութեան այս խնդրեալ ՚ի հօրէն համար ՚ի բանտէն և ազատ-ագրել ազատագրութեան յայտնել ՚ի հօրն և զՍոփակն իւր հաւատարմութեան օրինակ և ազատութեան իւր յայտնել զանձնէն սիրոյ ազատութիւն:

առաջեալ դարձաւ առ թագուհին և պատմեաց զամենայն.
Գթացեալ Վարդոյ ասէ. հարկ է ինձ ուրեմն
գնալ առ նա. զի տեսութիւն հիւանդաց է մինն ի նշա-
յիրագործս վարձուց. Արի Զեփիւռ երթիցուք ի մատու-
ատեանն ուղղեցաւ ի կոյս բանտին.

Ընդյառաջեալ Զեփիւռն եւ առ ետես Սոխակն
և ասէ. զօրացիր մխիթարիս սիրական. ահա անձնաչքն
առ ձիրուհին քոյ գայ ի տեսանել զքեզ. Եւ մինչ դեռ
նա խօսէր երեւեցաւ Վարդն հրաշալի փառօք և այս
ճառափայլ գեղեցկութեամբ. որոյ բովանդակ անուշու-
թեան լցոյց զվանդակն:

Ի տեսանել Սոխակին զմայլեալ ի գեղոյ դիմ-
աց և ի բուրմանէ անուշութեան նորին՝ լցաւ անճառ
ելի ուրախութեամբ և կրկին ոգի առեալ այնքան-
զօրացաւ, որ եթէ հրաման լինէր ինքնին խօսակցել
ըզվանդակն անկանէր յոտս նորին: Ասաց ի միջի իւ-
րութենէն զոչեաց բարձր ձայնիւ արդեօք անուրջեմ
թէ յարթնութեան. զի ուստի է ինձ այս, որ ձիրուհին
իմ զիջանիցի ի տեսութիւն ծառայի իւրոյ: Դատա-
խանեաց Վարդն խնդա և ուրախ լեր ով ազնիւ սի-
րահար. արդարև բազում վիշտս և տառապանս կր-
եցեր ի սէր իմ. ժամ է այժմ զի ընդունիցիս զվարձս
համբերութեան քոյ: Ահա երթամ ես առ հայրն իմ.
և աղաչեմ զի հանձնեսցի շնորհել զքեզ ինձ. վայրկե-
ան մի ևս համբերեա որ զերծեալ ի բանտէ լինիս ընդ
իս ի հեշտոյս ուրախութեան:

Զայս ասացեալ գնաց առ հայրն և ասէ. յիշեա
հայր իմ, թէ նոյն անձն և հարազատ սիրահար-
Սոխակն վասն քաջութեան նախանձոտ փշոյն, հրամ
այեցեր պահել յարգելանի մինչև դատաստանաւ ա-
նիցես զհատուցումն. Եւ այս վասն յոգնագլխի պա-
տահարաց մնաց ողորմելի մինչև ցարդ ի բանտի:
Այժմ ահա որ փառօք և զօրութեամբ բազմեալ
յաթոռն իմ, խնդրեմ ի քէն զի դատ արարեալ ընդ
նմա և ընդ փշոյն հատուցես իւրաքանչիւրոյ
ըստ արժանեաց նոցին. քանզի համոզեալ եմ զի ուր ես
եմ, ընդ իս լիցի և հարազատն իմ և տեսեալ վայ

ելեալքն զխնծոյս և զփառաւորութիւնս իմ.

Պատասխանեաց թագաւորն, սիրելի իմ, գիտա-
ցի և ես յայնժամ զնախանձոտ չարութիւն մըրոյն.
և զանմեղութիւն Սոփիայի. բայց և ես չէր ժամանակ
դատելոյ. ահա այժմ, որ զքեզ կարգեալ եմ դատաւոր
ընդհանրական. դու հատո՛ նոցա զվարձ և զպատիժս.
Եւ հրամայեաց որսորդաց, զի հանեալ զՍոփիան, ի-
բանտէ, կացուսցէն ընդ ոտիւք իւրոյ յատեան վարդոյն:

Դսամարեալ վարդոյն ապարասեալ եզզորն
ակալս իւր. և ատեան կարգեալ ի հրապարակի արք
զքննութիւն գործոյ նոցա. ուր արդարացաւ Սոփիայն
ի վարձքընկալութիւն. և դատապարտեցաւ փուշն այլ
իւ ի հնոց բորբոքեալ:

Յայնժամ ասէ վարդն ցՍոփիայն. արի ո՛վ ազնիւ
հաւատարիմ սիրական, մուտ յուրախութիւն ան-
եզրական հրճուանաց: ի վայելել զանեղութիւն և-
զխնծոյս իմ: Եւ խնկոյն զգեցուցեալ նմա պատմու-
ճան փառաց արժանի ըստ իւրոյ թագաւորութեան
Եւ պատուական լուսափայլ ակամբք զարդարուն —
զպսակ արքայական եդեալ ի գլուխ նորա. արար
իշխեան երգեցիկ սիրոյ, և աթոռակից թագաւորու-
թեան ի վայելել զփառս և զուրախութիւն, ի հան-
այն անսահման կեանս: Եւ անեղծօղին համայն-
փառս յաւիտեանս ամէն:

ՎԵՐՋ.